

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

**פרשת דברים - אבות פרק ג משנה ב
שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים**

אבות (פי"ג מ"ב) רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר "ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א א) אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם שנאמר "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו" (מלאכי ג טז) אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר שנאמר "ישב בדד וידום כי נטל עליו" (איכה ג כח), ע"כ.

א-

בפי' רש"י (שם) בד"ה "איש אל רעהו", הרי כאן שנים: [בסוף משנת ר' חלפתא (שם מ"ו) מצאתי כתוב בפי' רש"י וז"ל] לא מצינו במשנה כתוב "וידום" אבל אנחנו רגילים לומר וידום, כמו "כאשר דמית" (מסעי לו ג) כלומר שהוא מחשב בדברי תורה, "כי נטל עליו" שכר על אותו העסק. נטל כלומר יטול, ואמרי לה נטל לשון סכך כמו "וסכות על הארון" (פקודי מ ג) ומתרגמינן ותטיל, עכ"ל.

בפי' הרמב"ם

(שם) ראייתו שמושב לצים ייקרא כל מושב שלא ידובר בו במעלת התורה מסוף הפסוק אשר אמר "כי אם בתורת ה' חפצו" (תהלים א ב), כאילו הוא אומר מפני שהיה חפצו בתורת ה' לא ישב במושב לצים, אשר אין בו תורת ה'. ופרוש "וידום" הדיבור החשאי, מאומר "דממה דקה" (מלכים א' יט יב), ומזה פרוש התרגום "וידום אהרן" (שמיני ג) - ושבת אהרן". וראייתו שהוא כמי שנטל כל התורה, מאומר: "נטל עליו", כאילו נתנית התורה כולה לו לבדו היא, עכ"ל.

ב-

ברע"ב (שם) בד"ה יראי ה' איש אל רעהו - הרי כאן שנים: וידום - לשון "קול דממה דקה" (מלכים א' יט יב), כדרך השונה יחידי שהוא שונה בלחש: כי נטל עליו - כאילו נתנית כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד, עכ"ל.

ובתוס' יו"ט (שם) בד"ה הרי זה מושב לצים - דאין ליצנות גדולה ממי שאומרים לו מנה זהובים שעה אחת, וכל שתמנה יהיה שלך. והוא בטל, הוא ודאי מתלווץ מן הזהובים ומבזה אותם. כן הבטל מדברי תורה אחר שיועד השכר הגדול הזה אינו כי אם לך. וכן אמר החכם (ריב"ל, אבות פי"ו מ"ב) אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. הרי קרא המבטל מדברי תורה עולב. כך פי' במד"ש בשם החסיד ז"ל. **עוד פי' ומדקדק לשון ואין ביניהם וכי** שהכונה כשיושבים אף על פי שעוסקים בתורה כל אחד ואחד לבדו, אבל אין ביניהם שאין מתחברין יחד ללמוד בחברה. **ואין כי"א שכל אחד מהביל ומתלווץ בלבו על ידיעת ולמוד חברו וחושב שאין לו תועלת בחברותו עמו**, ולפיכך אין ביניהם ד"ת ר"ל שאין לומדים ביחד, הרי בודאי לצים יקרא אף על פי שאין פוצה פה ומצפץ. **והרמב"ם כתב** ראייתו על שמושב לצים יקרא כל מושב שלא ידברו בו דברי תורה מסוף הפסוק אשר אמר "כי אם בתורת ה'" וגו' (תהלים שם ב) כאילו אמר שמפני שהיה חפצו בתורה ה' לא ישב במושב לצים אשר אין בו תורת ה'.

שכינה ביניהם - הפך הליצנים כי הם הכת שאינם רואים פני שכינה [כדאמר בסוטה ס"פ אלו נאמרין (מבא) אמנם אלו הן להפך כי הליצנים אפי' במותם השכינה מתרחקת מהם כ"ש בחייהם. ואלו אפי' בחייהם שכינה שרויה ביניהם כ"ש במיתתם, מד"ש: **ועוסק בתורה - שהיחיד אינו רגיל להוציא דברי תורה מפיו, ולפיכך לא שייך לומר אצלו ועוסק בדברי תורה כמו שהוא אצל שנים שהם מדברים זה עם זה:** **שהקדוש ב"ה קובע לו שכר** - שנאמר "ישב בדד וידום כי נטל עליו". פירש הר"ב כאילו נתנית כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד, וכן פי' הרמב"ם. **אבל גרסתו** כגרסת הספרים שכתוב במד"ש בשם הרמ"ה וכ"כ בדרך חיים דיש ספרים גורסים מנין שאפי' אחד שיושב ושונה שמעלה עליו הכתוב כאילו קיים את התורה כולה, שנאמר "ישב בדד וידום כי נטל עליו". ע"כ. **ולגירסת הספר** נראה מ"ש מד"ש בשם הרמב"ם שמפרש כי נטל עליו שהושלך עליו שכר משלם, או הרי הוא כנטל שכרו כבר שמומן הוא, ע"כ. ועיין בפירש"י שאעתיק בסמוך שמפרש פי' אחר.

וראיתי במד"ש שכתב לי הר"ב כמו שהוא לפנינו, ושפירש עוד "כי נטל עליו" לי סכך, תרגום "וסכות" (פקודי מ ג) ותטל כלומר שהשכינה סוככת עליו להצילו מכל צרה וצוקה להיות על צל ראשו. ע"כ. ובספרים שלנו כתוב זה הפירוש בדברי הר"ב בסוף משנה ז' ועוד ראיתי שם בספר מדרש שמואל בפירש"י ז"ל שהעתיק במשנה זו וכתב בה שנמצא כתוב במשנה ו' בפירש"י ז"ל וידום וכי כי נטל עליו שכר על אותו עסק. ואמרי לה לי סכך. כמו "וסכות" וכי (פקודי שם) גם בפירש"י הנדפס בדרך חיים כתוב זה הפירוש. ואי לא מסתפינא אנא אמינא דלקמן מקומו ולא כאן. כי שם באותה משנה קאמרין דשכינה שרויה ואפילו אחד. דרש"י גרס התם שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו. ולי"ג כל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך, ועוד נ"ל דרש"י גרס ליה לכל מקום וגו' בכאן. ולפיכך לא פירש בו כלום. כי אין צריך לשום פירוש. דבהאי כתיב וברכתך. ואין לך קביעות שכר גדול מזה. כך נראה בעיני.

ובנתיה היצהרי (שם) ר' חנינא בן תרדיון אומר וכו', **ועתה אשוב לפרש המשנה**, פירוש לצים, הם האנשים המלעיגים על זולתם ומספרים בגנותם, לפי שאינם מכירים חסרונם, ולזה אינם מקבלים תוכחת. אמר שלמה "אל תוכח לך פן ישנאך" (משלי ט ח), "זד יהיר לך שמו עושה בעברת זדון" (שם כא כד), פירוש מי שהוא מתנהג בעברת זדון עם האנשים יראה שאינו ירא מהם, לפי שאינו מכיר שלימותם. יהיר הוא המתגאה בעצמו, יראה שאינו מכיר חסרונותיו, שמו וגדרו הוא לך. ימשך משתי תכונות אלה שכל מה שיעשה יעבור אפילו דרך הזדון שהוא לעשוק ולגזול ולא יחשוב בהצלחו, ואינם מקבלים עול התורה הנותנת שלימות ומאירה העורים כמו שאמר "תורת ה' תמימה משיבת נפש [מצות ה' ברה מאירת עינים]" (תהלים יט ה-ט), ואמר "ותורה אור" (משלי ו כג), ולזה סמך לו "במושב לצים לא ישב, כי אם בתורת ה' חפצו" (שם ב), כלומר שמכיר חסרונו ורוצה להשלים נפשו.

ורבינו יונה פירש, שלצים שהוא אמר פה אינו כשאר לצים, שא"כ הוא בכלל מה שאמר "ובדרך חטאים" (תהלים א א), אלא שר"ל שקובע ישיבת שיחה בטלה.

פירוש הפסוק שהביא "אז נדברו יראי ה'". בפסוק של מעלה אמר, "אמרתם שוא עבוד אלי" (מלאכי ג יד), כלומר שכופרים במציאות מנהיג, אלא כסברת האפיקורוסין שאמרו שכל עיני העולם הם מקרה. "ומה בצע כי שמרנו משמרתו" (שם), הכת האומרת אין תורה מן השמים כסברת אריסטו. "ו[כ]ן הלכנו קדורנית מפני השם אלי" (שם), הכופרים בהשגחה פרטית וגמול ועונש. "ועתה אנחנו מאשרים האנשים הזדים" (שם), כלומר שאין להם הכנעה. "גם נבנו עושה רשעה" (שם), כלומר המשומדים לתאוות ולמלאת נפשם נבנו ויצליחו. "גם בעיר אלי" (שם), כלומר גם המשומדים להכעיס ואומר אעשה עבירה זו ואבחין מה יעשה אלי" ל, הם גם הם נמלטים מן הצרות. אז הצדיקים בוטחים בקונם ודבקים בו ובתורתו, ולא ירך לבבם בכל זאת ולא יתנו תפלה לאלי"ם.

והתנה בזה ארבעה תנאים. ראשון, "נדברו איש אל רעהו" ולא אמר דברו, כלומר אין כוונתם לקנטור ולהשמיע ברבים קולם, רק כאיש הנדבר בינו לבין עצמו ומחשב להבין האמת, כן שניהם מדברים זה אל זה. **שני**, "יראי ה'", כלומר שיראת חטאים קודמת לחכמתם נע"י אבות פי"ג מ"ט). "ויקשב ה'", כלומר משיגים שהש"י משגיח. "וישמע", השגחה פרטית, ימשך מזה אמונת החדוש וההנהגה. אי נמי "ויקשב ה'", שתלמודם לשמה. "וישמע", להשגיח בהם. "ויכתב בספר זכרון לפניו", כלומר לגמול ולהעניש. **שלישי**, "ליראי ה'" פעם שנית, להורות שהיראה אינה יראת עונש, אלא היראה אמיתית שהוא הערך חסרונו למעלתו ית', שהם בשני קצות בתכלית ההפרשה.

רביעי, "ולחושבי שמו", כלומר שעולים למדרגה אחרת, שחושקין לידבק אליו מצד מעלתו המופשטת מבלי העריך אליה חסרונם שחושבים שמו לבד, וכבר פירשתי כפי דרך זה בפרשת לך לך מעלת האהבה והיראה. ואפילו לא יש לו שכר עצום, והוא אמרו "ישב בדד וידום", כלומר יחשב בינו לבין עצמו, ופעם ידבר בהנעת שפתיו והוא הנקרא דממה שנאמר "קול דממה דקה" (מלכים א ט, ב).

"כי נטל עליו", כלומר השיא עליו משא שכר. ורש"י בשם אחרים נטל כמו סכך, וסכות על הארון (פקודי מ ג), **תרגום ותטול. והנכון בעיני** שפירוש מי שישב בדד וידום כאשר נטל עליו ה' הנזכר למעלה, ואפילו היו לו צרות רבות כמו שנאמר "יתן למכהו לחי" (איכה ג ל), "יתן בעפר פיהו" (שם טז), ואין ספק שמה שהטיל עליו ית' הם דברי תורה, שנאמר "לא ימוש ספר התורה הזה [מפיק] והגית בו יומם ולילה" (יהושע א ח). וקובע לו שכר, דכתיב בתריה "כי לא יזנח לעולם ה', ורחם" (איכה ג לא-לב). **ואינו נראה, שהיה לו לומר כי הטיל עליו. אבל הנכון ששב אל אמרו כי ישא עול בנעוריו** (שם כז), **ר"ל נשא עליו עלו של ה' בנעוריו**, עכ"ל.